

RESULTATRAPPORT 2022

22. juli og demokratisk medborgerskap



BAKGRUNN

Wergelandsenteret har siden 2016 hatt et faglig og institusjonelt samarbeid med Utøya AS og 22. juli-senteret om det nasjonale læringsstilbudet «22. juli og demokratisk medborgerskap» tilknyttet minne- og læringsstedene i Regjeringskvartalet og på Utøya.

Målet med læringstilbudet er at skoleelever fra hele Norge skal få mulighet til å lære om terrorangrepene 22. juli 2011 og hvordan de som aktive deltakere i demokratiske samfunn kan motvirke anti-demokratiske krefter og voldelige ekstremisme. Ved å styrke elever som aktive medborgere som kan lære og inspirere andre bidrar læringstilbudet til skolens målsetting om å utdanne demokratiske medborgere for fremtiden.

Antall aktiviteter¹:

- 15 tredagerssamlinger for elever og lærere etterfulgt av elevstyrte aktiviteter på skolen
- 2 lærerkurs
- 1 lærerstudentkurs
- Opplæring av undervisere

Antall personer nådd direkte:

- 324 elever fra 85 skoler på tredagerssamlinger
- 136 lærere på tredagerssamlinger og lærerkurs
- 33 lærerstudenter på lærerstudentkurs

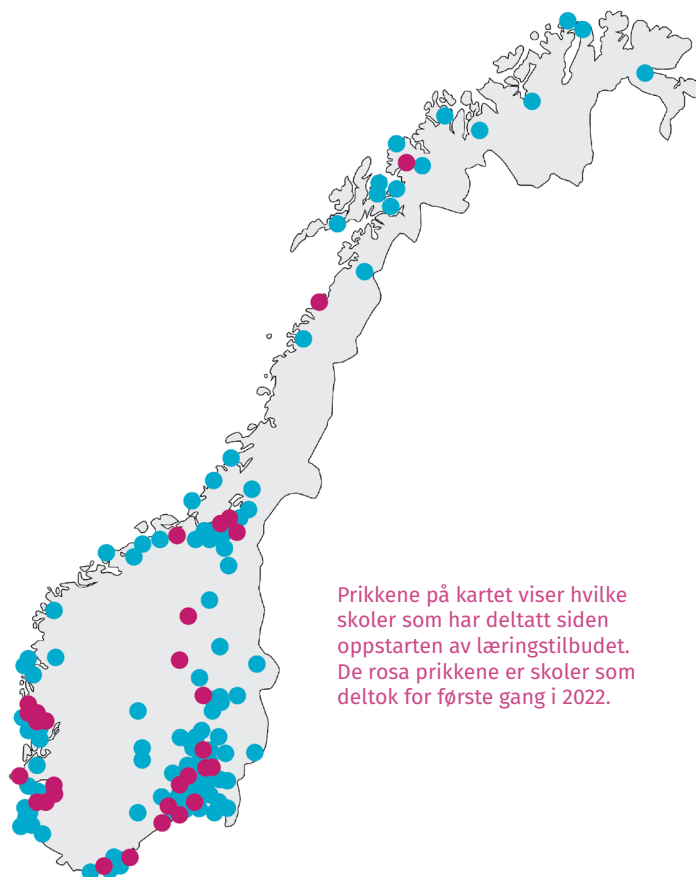
Antall personer nådd indirekte:

- 8400 elever, lærere, skoleledere og foreldre har deltatt i elevstyrt aktivitet på skoler²
- 9900 elever og ungdommer har vært på dagsbesøk og døgnbesøk på Utøya

Læringstilbudet har siden 2017 vært støttet av henholdsvis KMD og KD. I 2022 støttet KD prosjektet med 5 millioner kroner over statsbudsjettet. I tillegg til tilskudd for 2022, ble det overført kr 827 261 fra 2021. Grunnet pandemien og mange utsatte/avlyste aktiviteter i 2020 og 2021, var det restmidler igjen.

“Jeg har innsett at engasjement fra den unge generasjonen er viktigere nå enn noen gang før.”

- Elev (15), Harstad



Prikkene på kartet viser hvilke skoler som har deltatt siden oppstarten av læringstilbudet. De rosa prikkene er skoler som deltok for første gang i 2022.

¹ Gjennomført med tildeling for 2022 og overførte midler fra 2021

² Dette tallet er samlet inn gjennom en spørreundersøkelse til lærere som har deltatt i læringstilbudet

RESULTATER

Elever rapporterer om økt kunnskap og engasjement, samt endringer i holdninger og verdier.

"Vi lærte om at språk har makt, og at språk setter spor. På skolen hører vi hard språkbruk på daglig basis. Det er en utfordring å få ungdommer til å forstå hvor stor effekt visse ord kan ha på de rundt seg."

- Elev (14), Trondheim

Flere av elevene som har deltatt på tredagers-samlinger og gjennomført elevstyrte aktiviteter i etterkant forteller om økt forståelse av hatprat og språk. Eleven over beskriver hvordan hatprat er en stor utfordring og noe man møter hver dag. Mange forteller også om økt kunnskap om terrorangrepene 22. juli, og andre igjen forteller at de er blitt mer engasjert, det viser seg gjennom at de tør å stå opp for seg selv og andre, si det de mener og delta aktivt både i skolemiljøet og samfunnet. For mange var det en positiv opplevelse å møte og samarbeide med elever fra andre skoler og andre deler av landet.

Disse resultatene er samlet inn ved at elevene sender inn en endringshistorie hvor de beskriver endringer de har opplevd gjennom å delta i læringstilbudet. Det er opp til elevene selv å tenke over hvilke endringer de mener er mest betydningsfulle. I 2022 mottok vi endringshistorier fra 74 elever. Av disse rapporterer 67 om økt kunnskap, engasjement og holdninger og verdier.

Endringshistoriene er analysert av studenter ved masterprogrammet i pedagogikk, studieretning Utdanning, dannelse og oppvekst ved Universitetet i Oslo, gjennom faget PED4304 – Forskningsforum.³ Studentene peker på at endringshistoriene gir et bilde av at elevene har styrket sin demokratiske kompetanse, men at intervjuer med elevene ville gitt et dypere innblikk i elevenes læringsutbytte. Dette vil kreve mer tid og ressurser.

"Etter demokrativerkstedet har jeg også skjønnet at demokratiet ikke bare går sin gang og holder seg på topp hele tiden, det utvikler seg og man må være engasjerte for å holde demokratiet vedlike, hvis ikke kan vi miste noe av det viktigste vi har."

- Elev (15), Knapstad

³ Sørensen, H. G., Idil Mahamud Siid og Sofie Lahn-Johannessen (2023), *Demokrativerksted på Utøya. En analyse av elevenes endringshistorier*, Universitetet i Oslo

Lærere, lærerstudenter og elever viderefremmer kunnskap om 22. juli og fremmer demokratisk kultur i skolen og lokalsamfunn.

"Det skapte veldig engasjement hos elevene, og vi ser at når de kom tilbake til skolen og klassene sine, så kunne de spre det engasjementet videre. Det gjør det litt lettere for oss å undervise i temaet."

Dette sier en lærer som sammen med elever har deltatt på tredagerssamling høsten 2022, etterfulgt av elevstyrte aktiviteter på skolen. Vi hører ofte at ungdommen er morgendagens ledere, men sitatet viser at ungdom også kan være ledere i dag. Gjennom å tilrettelegge for at elevene planlegger og gjennomfører læringsaktiviteter på sine skoler og i sine lokalsamfunn ønsker vi å styrke elevene som aktive medborgere.

Denne metoden anerkjenner at elever har verdifull kompetanse og kan ha stor påvirkningskraft på hverandre. Barn og unge lærer naturlig gjennom

å observere og modellere andre. Det å se noen andre man identifiserer seg med, for eksempel jevnaldrende, mestre noe, styrker troen på egen mestringsevne i lignende situasjoner.

52 av 85 skoler som har vært på tredagerssamlinger i 2022⁴ rapporterer om at elevene har gjennomført aktiviteter lokalt, med til sammen 8400 elever, lærere, skoleledere og foresatte. Med begrensede midler og begrenset plass på Utøya, er det å lære opp andre som igjen kan viderefremme det de har lært nødvendig for å sikre at flest mulig får nytte av læringstilbudet på Utøya.

Gjennom lærerkurs og lærerstudentkurs om 22. juli, demokrati og medborgerskap har vi styrket lærere og lærere sin kompetanse til å undervise i disse temaene. Lærere som har deltatt på kursene rapporterer om at de har delt materiell og metoder med sine kollegaer, og at de opplever at de selv er bedre rustet til og mer motivert til å løfte temaene med elever.

⁴ Disse tallene er samlet inn i januar 2023, og den siste tredagerssamlingen ble gjennomført i november. Noen skoler rapporterer om at de vil gjennomføre aktiviteter senere på skoleåret.





"Det beste var at vi som voksne fikk et kurs om hvordan vi skal tilnærme oss undervisningen rundt terror / bakgrunnen / årsaker og kunne ha den gode praten rundt et kollegabord, som vi så sjelden rekker i skolehverdagen. Da kan vi samtidig utveksle erfaringer fra undervisning vi allerede har lagt opp til rundt 22.juli, kunne komme med ideer tilbake til skolen om hvordan vi kan gjøre nye ting eller endre på opplegg. Ikke noe er statisk i norsk skole. Ikke undervisningen om 22.juli heller."

*- Lærer,
deltaker på tredagerssamling*

På lik linje har vi gjennom å gi opplæring og honorar til undervisere på Utøya, bidratt til at Utøya kan ta imot skoleklasser på dags- og døgnesøk. Det er Utøya og skolene selv som finansierer disse besøkene, men med støtten fra Kunnskapsdepartementet har vi i 2022 gjennomført opplæring av nye undervisere, styrket oppfølgingen av hver enkelt underviser, arrangert kurskvelder for kompetanseheving av undervisningsstaben og produsert undervisningsmateriell som underviserne bruker. Disse undervisere har til sammen tatt imot 9900 elever på dags- og døgnesøk på Utøya i 2022.

"Aldri har jeg fått et større utbytte noensinne av både undervisning og samtale med medstudenter. Jeg ankom Oslo som en umotivert lærerstudent og drar mer motivert enn aldri før. "

*- Lærerstudent,
deltaker på lærerstudentkurs*

Læringstilbudet er styrket gjennom forskningsbasert tilnærming.

«Flott og et enda bedre opplegg i år. Virkelig bra!!!»

- Lærer som har deltatt i læringstilbudet flere ganger sammen med elever

I 2022 har vi hatt særskilt fokus på å styrke læringstilbudet gjennom forskningsbasert tilnærming. Dette har vi blant annet gjort med utgangspunkt i partnerskapet vårt med OsloMet i forskningsprosjektet Democracy, Equality, Learning and Mobilisation for Future Citizens (DEMOCIT) ved OsloMet. Gjennom forskningsprosjektet har vi fått tilgang til oppdaterte forskningsfunn om ungdoms politiske mestringstro.

Forskningen viser at ungdoms egen tro på sin evne til å delta i politikken/demokratiet, er en av de viktigste faktoren for hvorvidt en faktisk tar del i demokratiet. Har en tillit til demokratiske institusjoner og tro på egen evne til å påvirke politikken er det mer sannsynlig at en kommer til å delta (handle, gjøre, utføre politikk).⁵ Med andre ord er det å styrke ungdoms politiske mestringstro en svært viktig del av skolens arbeid med demokrati og medborgerskap.

Derfor har vi i 2022 videreutviklet lærerprogrammet på tredagerssamlingene for elever og lærere for å styrke læreres kompetanse og inspirasjon til å styrke ungdoms demokratiske kompetanse, inklusiv politiske mestringstro. Som en del av dette har vi produsert to korte læringsvideoer som ligger åpent på Youtube, og som brukes som en del av læringstilbudet:

- [Politisk mestringstro](#)
- [Eleven og demokratiet](#)



Samtidig har vi videreutviklet undervisningsøvelser, slik som dialogduken «Hvordan reagere på hatprat?», med hensikt i å styrke elevenes evne til å ta andres perspektiv. Dette med bakgrunn i forskning som viser at flertallsperspektiv og ytringsfrihet ofte vektlegges i demokratiundervisning i norske klasserom, mens minoritetsvern, samarbeid om og deliberativ samtale uteblir.⁶ Øvelsene vi utvikler brukes som en del av læringstilbudet, deles med deltakerne slik at de kan fritt benytte det på skolen og finnes åpent tilgjengelig på [nettsiden til læringstilbudet](#).

I 2022 samarbeidet vi også for tredje år med Institutt for Pedagogikk på Universitetet i Oslo, om å tilby et lite forskningsprosjekt for en gruppe studenter ved faget PED4304 som er en del av masterprogrammet i pedagogikk, studieretning Utdanning, danning og oppvekst ved Universitetet i Oslo. Dette samarbeidet er positivt for alle parter: studentene får gjennomføre et lite forskningsprosjekt på et dagsaktuelt tema, universitetet kan tilby studentene praktisk forskningserfaring og vi lærer av forskningen deres.

⁵ Larsen, I. V. (2021), *Hvordan få unge til å delta mer i demokratiet?*, OsloMet. Tilgjengelig via (hentet 21.03.23) <https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/hvordan-unge-delta-mer-demokratiet>

⁶ Samuelson, M. (2013). Deliberativ demokrati i den norske skolen. Ger lærere uttrykk for deliberative oppfatninger når det kommer til demokrati og demokratiutbildning? *Utbildning & Demokrati*, 22(1), 47-63.

Erfaringer og kunnskap fra læringstilbudet er delt med en rekke aktører på feltet.

Det å dele erfaringer og kunnskap fra læringstilbudet med andre aktører på feltet er tett knyttet til Wergelandsenterets rolle som ressurscenter og møteplass for mennesker som jobber med opplæring, forskning, informasjon, og videreutdanning. I 2022 har gjort dette på flere måter. Vi har deltatt på Arendalsuka, og hadde felles aktiviteter og arrangementer sammen med de andre freds- og menneskerettighetsentrene. Vi var del av Stopp Hatprat-kampanjens ekspertgruppe på formidling for forebygging av hatprat, og gjennom denne bidro vi på Stopp Hatprats ungdomskonferanse, på en kurssamling for formidlere på Utøya og et kveldsarrangement i Oslo. Vi har hatt flere observatører på våre læringsaktiviteter fra blant annet Utdanningsdirektoratet, Universitetet i Agder, Høgskulen på Vestlandet og Tønsberg kommune.

Erfaringer fra læringstilbudet er også delt med partnere fra andre land, blant annet gjennom et seminar i prosjektet *DEMRED - Strengthening Democratic Resilience through Education* som er et samarbeid mellom Wergelandsenteret og Europarådet. Prosjektet tar blant annet utgangspunkt i norske erfaringer etter terrorangrepene 22. juli 2011, og utforsker utdannings rolle i universell forebygging av radikaliserings og ekstremisme, gjennom å styrke demokratiske kompetanser. Vi har også bidratt med innspill til ekstremismekommisjonens arbeid basert på erfaringer og kunnskap fra læringstilbudet.



AKTIVITETER

Tredagerssamlinger for elever og lærere med elevstyrte aktiviteter i etterkant

Tre elever og én lærer fra 8 ulike ungdomsskoler i Norge tilbringer tre dager sammen på Utøya. De får nye verktøy innen demokrati og medborgerskap, som gjør at de kan videreformidle det til de andre på skolen deres gjennom elevstyrte aktiviteter i etterkant.

Elevene som deltar i læringstilbudet tas på alvor som engasjerte medborgere, som kan inspirere andre til å bidra positivt i hverdagen, på skolen og i lokalsamfunn. Lærerne er med som støtte for

elevene, samtidig som får kompetanseheving om hvordan styrke elevers demokratiske mestringstro og tilrettelegge for inkluderende dialog i klasserommet.

I 2022 besøkte vi flere skoler i etterkant av tredagerssamlingene for å innhente informasjon om de elevstyrte aktivitetene og om deltakernes refleksjoner i etterkant. Kunnskapen brukes til videreutvikling av tilbudet, samt utadrettet kommunikasjon slik som [nyhetsartikler](#).



Lærerkurs og lærerstudentkurs

I 2022 arrangerte vi flere nasjonale lærerkurs med tematikk knyttet til undervisning om terrorangrepene 22. juli, og demokrati og medborgerskap.

Et lærerkurs for berørte med mål om å gi rom for erfaringsutveksling, gi lærerne konkrete verktøy for undervisning om 22. juli og demokratisk medborgerskap og kjennskap til Utøya som undervisningssted. Dette kursert ble arrangert i samarbeid med Utøya og Støttegruppen etter 22. juli, og 22. juli-senteret bidro med en sesjon om bruk av personlige vitneberetninger i undervisning.

Et lærerkurs og et lærerstudentkurs om hvordan undervise om 22. juli, hvor målet var både å styrke læreres kompetanse i å undervise om terrorangrepene 22. juli og å styrke barn og unges demokratiske engasjement i sammenheng med 22. juli-undervisning. Begge disse kursene ble arrangert i samarbeid med Utøya og 22. juli-senteret.

Opplæring av trenere

Lærerstudenter og ungdomsarbeidere har fått opplæring til å jobbe som undervisere for skoleelever og ungdom som deltar i læringsstilbudet. I løpet av året har vi hatt flere dags-samlinger med faglig påfyll, med temaer som «Hvordan tilrettelegge for demokratisk samtale?».

For lærerstudentene gir dette unike erfaringer inn i læreryrket og arbeid med demokratisk medborgerskap i skolen. Disse underviserne underviser for skoleelever på dagsbesøk og døgnbesøk på Utøya, og på tredagerssamlinger for elever og lærere.

Læringsressurser er gratis og tilgjengelige

På nettsiden demokrativerksted.no ligger undervisningsopplegg fra læringstilbudet åpent og gratis tilgjengelig, og disse kan brukes av elever og lærere i for- og etterarbeid i forbindelse med aktiviteter i læringstilbudet og av andre som ønsker å ta opp spørsmål knyttet til 22. juli,

demokrati og medborgerskap i skolen. Alle som deltar på aktiviteter i læringstilbudet får trykket læringsmateriell. I 2022 har vi videreutviklet noen undervisningsopplegg, samt trykket opp flere eksemplarer av materiell vi produserte i 2021.

Kommunikasjon og kampanjer i sosiale medier

Vi jobber kontinuerlig for å promotere prosjektet og rekruttere nye deltakere. Ved utgangen av 2022 hadde prosjektets facebook-side 972 følgere, og nyhetsbrevet 313 mottakere. I tillegg disse kanalene, kommuniserer vi gjennom Wergelandsenterets Facebook-, LinkedIn- og Instagram-kontoer, samt

kanalene til våre samarbeidspartnere. I 2022 besøkte vi elever og lærere ved skoler i Oslo, Malvik og Brønnøysund for å gjøre intervjuer til en kampanje for sosiale medier med lansering i 2023.

UTFORDRINGER

Læringstilbudet har stor etterspørsel fra skoler og kommuner, og vi hadde i 2022 venteliste på flere aktiviteter. Prisøkninger på for eksempel transport, overnatting og produksjon av læringsmateriell har gjort at kostnadene per aktivitet har økt. I 2022 kunne vi tilby ekstra aktiviteter med overførte midler fra de foregående årene som var påvirket av covid-19, men uten økt tilskudd vil det være utfordrende å møte etterspørselen fremover.

Gjennom noen av endringshistoriene skrevet av elever som har deltatt i læringstilbudet kommer det frem et potensiale for å styrke læringsaktivitetene på skolen i etterkant av tredagerssamlingene. Disse funnene samsvarer også med observasjoner vi har gjort på skolebesøk. Derfor ønsker vi å styrke oppfølgingen av deltakerne i forkant og etterkant av aktivitetene. Dette er viktig for å sikre godt læringsutbytte hos elevene som deltar i læringstilbudet og bidra til at skolene jobber helhetlig med tematikken.

Undervisningen om 22. juli og demokratisk medborgerskap må hele tiden utvikles i takt med samfunnsutviklingen og fornyelsen av elevmassen. Læringstilbudet gir oss unik innsikt i temaer hva som opptar dagens skoleelever, hvordan skoler arbeider med forebygging av ekstremisme, og hva som kan muliggjøre eller hindre deltakelse i demokratiet i dag. Vi opplever stor interesse fra forskningsinstitusjoner, lærerutdanninger, skoleeiere og myndigheter som ønsker at vi deler erfaringer, ressurser og resultater fra læringstilbudet. Dette ønsker vi å prioritere, men i dag er det dessverre et kapasitetsspørsmål.

I sum ser vi flere behov for å styrke og videreutvikle læringstilbudet og vår kapasitet til å dele erfaringer og kompetanse. Å møte disse behovene vil kreve økte ressurser.



OM WERGELANDSENTERET OG VÅRE PARTNERE

Wergelandsenteret ble opprettet av Norge og Europarådet i 2008, holder til i Oslo, og har som mandat å bygge broer mellom policy, forskning og praksis innenfor opplæring i demokratisk medborgerskap, menneskerettigheter og interkulturell forståelse. Wergelandsenteret driver i dag opplæringsprogrammer i 22 europeiske land og tilbyr kapasitetsbygging innenfor formell og ikke-formell utdanning.

Wergelandsenteret har samarbeidet med Utøya og 22. juli-senteret siden 2016 om etableringen av et helhetlig nasjonalt læringstilbud tilknyttet Utøya og Regjeringskvartalet.

Andre samarbeidspartnere i 2022 var Rafto-stiftelsen, Støttegruppen etter 22. juli og forskningsprosjektet DEMOCIT ved OsloMet.

Hovedpartnere

The logo for Utøya, featuring the word "UTØYA" in a bold, black, sans-serif font. A horizontal line is positioned above the letters "U" and "T".

22. juli-senteret

Andre partnere

The OsloMet logo, featuring the word "OSLOMET" in a bold, black, sans-serif font. The text is rotated diagonally upwards from left to right.

Prosjektleder

Kristin Flacké

k.flacke@theewc.org

+47 930 99 590

Det Europeiske Wergelandsenteret

Karl Johans gate 2

0154 Oslo

Nettside for læringstilbudet:

www.demokrativerksted.no

Facebook-side for læringstilbudet:

[Demokrativerkstedet på Utøya](https://www.facebook.com/Demokrativerkstedet-pa-Utøya)

Instagram: [@wergelandsenteret](https://www.instagram.com/wergelandsenteret)

Skoler som deltok på tredagerssamlinger i 2022

Skole	Fylke	Skole	Fylke
Abel skole	Agder	Brakanes barne- og ungdomsskole	Vestlandet
Grim skole	Agder	DaVinci Montessori skole	Vestlandet
Kristiansand International School	Agder	Erdal ungsomsskole	Vestlandet
Oasen skole Vågdsbygd	Agder	Fauskanger barne- og ungdomsskule	Vestlandet
Folldal skole	Innlandet	Førde ungdomsskule	Vestlandet
Gausdal ungdomsskole	Innlandet	Halbrend skule	Vestlandet
Gran ungdomsskole	Innlandet	Holen skole	Vestlandet
Hamar Montessoriskole	Innlandet	Hop skole	Vestlandet
Trysil ungdomsskole	Innlandet	Kjøkkelvskole	Vestlandet
Vestre Toten ungdomsskole	Innlandet	Kleppestø ungdomsskole	Vestlandet
Averøy ungdomsskole	Møre og Romsdal	Meland ungdomsskole	Vestlandet
Enga skole	Nordland	Nattland oppvekststun	Vestlandet
Hilstad barne- og ungdomsskole	Nordland	Olsvik skole	Vestlandet
Bjølsen skole	Oslo	Ravnanger ungdomsskole	Vestlandet
Frydenberg ungdomsskole	Oslo	Askim ungdomsskole	Viken
Karlsrud skole	Oslo	Bingfoss ungdomsskole	Viken
Nordseter skole	Oslo	Drøbak Montessori	Viken
Rudolf Steinerskolen i Oslo	Oslo	Eknes ungdomsskole	Viken
Bogafjell ungdomsskole	Rogaland	Grevlingen ungdomsskole	Viken
Høyland ungdomsskole	Rogaland	Knapstad barne- og ungdomsskole	Viken
Riska ungdomsskole	Rogaland	Kongsverg International School	Viken
St. Svithun skole	Rogaland	Kråkerøy ungdomsskole	Viken
Stangeland ungdomsskole	Rogaland	Marikollen ungdomsskole	Viken
Tau ungdomsskole	Rogaland	Nannestad ungdomsskole	Viken
Tryggheim skole	Rogaland	Nes ungdomsskole	Viken
Tysværåvåg barne- og ungdomsskole	Rogaland	Romerika International School	Viken
Vikeså ungdomsskole	Rogaland	Rygge ungdomsskole	Viken
Bardufoss ungdomsskole	Troms og Finnmark	Steinsfjorden Montessoriskole	Viken
Deanu sameskuvla	Troms og Finnmark	Tjøme ungdomsskole	Viken
Grov skole	Troms og Finnmark		
Nordborg	Troms og Finnmark		
Seljestad ungdomsskole	Troms og Finnmark		
Stangnes ungdomsskole	Troms og Finnmark		
Fagerhaug International School	Trøndelag		
Hommelvik skole	Trøndelag		
Lade skole	Trøndelag		
Otterøy oppvekstsenter	Trøndelag		
Rosenborg skole	Trøndelag		
Selbu ungdomsskole	Trøndelag		
Skaun ungdomsskole	Trøndelag		
Sodin skole	Trøndelag		
Stokkan ungdomsskole	Trøndelag		
Trondheim International School	Trøndelag		
Vikhammer ungdomsskole	Trøndelag		
Åset skole	Trøndelag		
Byskogen skole	Vestfold og Telemark		
Gjøklep ungdomsskole	Vestfold og Telemark		
Hof skole	Vestfold og Telemark		
Menstad ungdomsskole	Vestfold og Telemark		
Mokollen skole	Vestfold og Telemark		
Mæla ungdomsskole	Vestfold og Telemark		
Oasen Skole avd. Grenland	Vestfold og Telemark		
Rjukan ungdomsskole	Vestfold og Telemark		
Teigar ungdomsskole	Vestfold og Telemark		
Atrå barne- og ungdomsskole	Vestfold og Telemark		
Granly skole	Vestfold og Telemark		